

SHAXS RAWAJLANIWINIŇ INDIVIDUALLIQ QÁSIYETLERINIŇ TIYKARGÍ ÁHMIYETI

Shavkatova Mumtozbeġim Jamaladdin qizi

Berdaq atındaġı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti studenti:

Masharipova Umida Egamboy qizi

Berdaq atındaġı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti studenti

Ibrogimova Sohıba Kenja qizi

Berdaq atındaġı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti student

Shukurıllayeva Adolat Anvar qizi

Berdaq atındaġı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti student

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15481704>

Annotatsiya: *Bul izertlewde shaxs insannıń pikirleri, sezim-sezimleri hám minez-qulqların xarakteristikalaytuġın quramalı túsiniń. Hár bir shaxs ayırıqsha jeke dúzilıwǵa iye jáne bul struktura onı basqa adamlardan ajratıp turatuġın tiykargı ayırıqshalıqlardı óz ishine aladı. Shaxs túsiniġin túsiniw hám túsindiriw psixologiyasınıń tiykargı tarawlarınan biri bolǵan shaxs psixologiyasınıń predmeti bolıp tabıladı.*

Gilt sózler: *Kognitiv teoriya, gumanistik teoriya, iskerlik teoriyası, analitik teoriya, shaxs, social -psixologiyalıq ayırıqshalıqlar.*

SHAXS RIVOJLANISHINING INDIVIDUALLIK XUSUSIYATLARINING ASOSIY AHAMIYATI

Annotatsiya: *Ushbu tadqiqotda shaxs insonning fikrlari, his-tuyg'ulari va xatti-harakatlarini tavsiflovchi murakkab tushuncha. Har bir shaxs o'ziga xos shaxsiy tuzilishga ega va bu tuzilma uni boshqa odamlardan ajratib turadigan asosiy xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Shaxs tushunchasini tushunish va tushuntirish psixologiyaning asosiy sohalaridan biri bo'lgan shaxs psixologiyasining predmetidir.*

Kalit so'zlar: *Kognitiv nazariya, gumanistik nazariya, faoliyat nazariyasi, analitik nazariya shaxs, ijtimoiy-psixologik xususiyatlar.*

КЛЮЧЕВОЕ ЗНАЧЕНИЕ ХАРАКТЕРИСТИК ИНДИВИДУАЛЬНОСТИ В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ

Аннотация: *В данном исследовании личность — это сложное понятие, описывающее мысли, чувства и поведение человека. Каждый человек имеет уникальную личностную структуру, и эта структура включает в себя основные характеристики,*

которые отличают его от других людей. Понимание и объяснение понятия личности является предметом психологии личности, одного из основных разделов психологии.

Ключевые слова: Когнитивная теория, гуманистическая теория, теория деятельности, аналитическая теория, личность, социально-психологические характеристики.

Kirisiw

Insan, bärinen burın, mälüm bir dâwirdiñ zamanlası bolıp, bul onıñ kóplegen social - psixologiyalıq qásiyetlerin belgileydi. Arnawlı bir dâwirde shaxs jámiettiñ klaslıq dúzilisinde mälüm bir poziciyanı iyeleydi. Shaxstıñ mälüm bir klasqa tiyisliligi onıñ tağı bir tiykarǵı tariypini quraydı, bunıñ menen shaxstıñ jámiyettegi poziciyasi tikkeley baylanıslı. Bul erdan, sonıñ menen birge, ekonomikalıq mártebesi hám iskerlik túri, sociallıq-siyasiy iskerlik subekti retinde (shólkem aǵzası retinde) siyasiy mártebesi hám iskerlik túrin gúzetip baradı ; shaxstıñ puqara retindegi huqıq hám minnetlemeleriniñ huqıqıy dúzilisi hám dúzilisi, etikalıq turpayı hám sanasın (ruwxıy qádiriyatlardıñ dúzilisi). Buǵan sonı qosımsha qılıw kerek, shaxs mudamı mälüm bir áwladtıñ qatarlası retinde háreket qılıw qásiyetleri, shańaraq dúzilisi hám bul strukturadaǵı poziciyasi (áke yamasa ana, ul hám qız hám basqalar) menen belgilenedi. Zamanagóy ózlik psixologiyası - bul insan tábiyaatı haqqındaǵı oy-pikirlerdi ózgartiretuǵın ilimiy pán bolıp, onı eksperimental túrde tastıyıqlaw múmkin, olar sezim, folklor yamasa saw pikirge tayanadı. Adamlar shaxs retinde tuwılmaydı, bálki bolıw hám islew processinde shaxs bolıp, ushırasıw hám óz-ara qatnasda bolǵanda, ózin basqalar menen salıstırıwlap, óziniñ "men" ni anıqlaydı, dep ishoniladı. İnsanniñ psixologiyalıq qásiyetleri (páziyetleri) iskerliginde, baylanisinde, qatnaslarında hám hátte insanniñ sırtqı kórinisinde tolıq hám jaqtı kórinetuǵın boladı. Shaxs teoriyası, insan qanday ekenligi, ol ózin qanday tutıwı hám ne ushın ol sonday háreket etiwı haqqındaǵı juwmaq yamasa boljaw. Shaxs túsinikleri, olardıñ tariypleri kóp bolıwına qaramay, keñ talqılaw etiletuǵın másele. Psixologiya insan turpayıdaǵı ayırmashılıqlarǵa áhmiyet beredi, olar temperament, minez-qulıq, ayırıqsha qızıǵıwshılıqlar arqalı anlatıladı. Shaxs teoriyası - bul shaxs rawajlanıwınıñ tábiyaatı hám mexanizmleri haqqındaǵı boljawlar yamasa shamalar kompleksi. Ózlik teoriyası tekǵana túsindiriwege, bálki insan xatti-harakatlarını boljawǵa da háreket etedi. Zamanagóy psixologiyada shaxstı úyreniwdiñ segizta tiykarǵı jantasıwı bar. Hár bir jantasıw óz teoriyasına, shaxstıñ qásiyetleri hám dúzilisi haqqındaǵı óz ideyalarına, olardı ólshewdiñ ayırıqsha usıllarına iye. Sol sebepli biz tek tómendegi sxematik tariypni usınıwımız múmkin: shaxs - bul individual ayırıqshılıqtı, insan

xatti harakatlarning waqtinshaliq hám jaǵday turaqlılıǵındı támiyinleytuǵın kóp ólshewli hám kóp basqishlı psixologiyalıq ayırıqshalıqlar sisteması. Hár bir teoriya shaxstın bir yamasa bir neshe strukturalıq modellerin jaratıwǵa múmkinshilik beredi. Modellerdın kópshiligi spekulativ bolıp, tek bir neshesi, tiykarlanıp, dispozitsiyaviy, zamanagóy matematikalıq usıllar járdeminde qurılǵan. Shaxstın psixodinamik teoriiyası. "Klassik psixoanaliz" atı menen de belgili shaxstın psixodinamik teoriiyasınıń tiykarlawshisi Avstriyalıq alım Z. Freyd bolıp tabıladı (1856 -1939). Freydning pikirine qaraǵanda, shaxs rawajlanıwınıń tiykarǵı dáregi tug'ma biologiyalıq faktorlar (instinktlar), tuwrıroǵ'i, ulıwma biologiyalıq energiya - libido (latınsha libido - tartıw, qálew) esaplanadı. Bul energiya, birinshiden, násil beriw (jınıslıq tartıw), ekinshiden, apat (agressiv tartısıw) ga baǵdarlangan. Shaxs turmıstın birinshi altı jılında qalıpleseı. Shaxs dúzilisinde ongsızlık húkimranlıq etedi. Libidoning tiykarǵı bólegin quraytuǵın jınıslıq hám basqınshı háreketler insan tárepinen ámelge asırılmaıdı. Freyd shaxstın shıdamlılıq erkinshegi joq ekenligin aytıp ótdi. Insannın turpayı onın jınıslıq hám basqınshı motivları menen tolıq belgilenedi, ol bunı "id" dep ataǵan. Shaxstın ishki dúnyasına kelsek, bul jantasıw sheńberinde ol pútkilley sub'ektiv bolıp tabıladı. Insan óz ishki dúnyasınıń asiri, motivdın haqıyqiy mazmunı minez-qulqlardıń " iskerlik tarawı" arqasında jasırınǵan. hám tek onın ármanları, sonın menen birge, arnawlı usıllar insannın ózligi haqqında kóbirek yamasa kemrek anıq sıpatlama beriwı múmkin. Ózlik teoriiyası psixologiyalıq kózqarastan insan minez-qulqı haqqındaǵı túsiniqmizdi ilgeri jılıtıw ushın uyushgan umtılw-háreketlerdi ańlatadı. Shaxstın tiykarǵı teoriyaları:

- Shaxstın psixoanalitik teoriiyası (klassik psixoanaliz), bul shaxs teoriiyasınıń tiykarlawshisi Z. Freyd bolıp tabıladı. Bul ózlik teoriiyası sheńberinde bul basqınshı hám jınıslıq motivlar hám qorǵaw mexanizmleriniń kombinatsiyası. Áwele, ózlik dúzilisi individual ayırıqshalıqlar hám qorǵaw mexanizmleriniń túrli qatnasların ańlatadı.

- Adlerning shaxstın individual teoriiyası, bul shaxstı basqalar menen ajıralmas baylanısqan social sistemaniń bir bólegi retinde qaraydı. Adler hár bir shaxstın ayırıqshalıǵın aytıp, óz teoriiyasın individual psixologiya dep atadı.

- Shaxstın analitik teoriiyası K. G. Jungning sózlerine kóre, ol klassik psixoanaliz teoriiyasına jaqın, sebebi ol júdá kóp uqsas túbirlerge iye. Bul jantasıwǵa kóre, shaxs - bul ámelge asırılǵan hám tug'ma arxetiplar jámaáti hám shaxstın dúzilisi - sanalı hám ongsızning bólek blokları qatnaslarınıń individual ayırıqshalıǵı.

- Shaxstın gumanistik teoriiyası, onın wákıllerinen biri Avraam Maslou tárepdarları shaxstı " men" dın ishki dúnyasınan basqa zat dep biliwmeydi.

- Shaxstın kognitiv teoriyası tábiyaatan gumanistik kózqarasqa jaqın, onıń tiykarlawshisi Jorj Kelli, ol insan bilejaq bolǵan birden-bir zat ol menen ne júz bergenligi hám keleshekte júz bolıwı dep esaplaǵan. Bul sistemadaǵı ózlik jeke strukturalar sisteması bolıp, onıń járdeminde jeke shaxstı qayta islew júz boladı.

Juwmaq

Juwmaq etip sonı aytıw múmkin, shaxs turmıs dawamında qalıpleseı. Shaxstın shıdamlılıq erkinshegi sheklengen. Insannın minez-qulqı tiykarınan onıń tug'ma arxetiplariga yamasa kollektiv ongsizligiga boysunadı. Insannın ishki dúnyası, bul teoriya sheńberinde, pútkilley sub'ektiv bolıp tabıladı. Insan óz dúnyasın tek ármanları, mádeniyat hám kórkem óner tımsallarına bolǵan qatnası arqalı ashıwǵa ılayıq. Shaxstın haqıyqıy mazmunı sırtqı gúzetshinen jasırınǵan. Sonday eken, shaxs jáne onıń dúzilisi qásiyetlerin uyreniwshi teoriyalar haqqında kóbirek bilip, izertlewshilerdiń shaxs psixologiyasını qanday yoritganligini jaqsılaw túsini, keleshekte izertlewlerdi aparıwda psixologiya pánindegi shaxs dúzilıw qásiyetlerin uyreniwshi teoriyalerge shaqırıq qılıw maqsetke muwapıq bolıp tabıladı. Sebebi shaxstın bólek qásiyetlerin analiz qılsak, olardıń ayırıqsha tárepin kórsetip bere almaymız.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Turemuratova, Aziza, Rita Kurbanova, and Barno Saidboyeva. "EDUCATIONAL TRADITIONS IN SHAPING THE WORLDVIEW OF YOUNG PEOPLE IN FOLK PEDAGOGY." *Modern Science and Research* 2.10 (2023): 318-322.
2. Kurbanova, R. J., and B. E. Saidboeva. "MAKTAB VA OILADA ESTETIK TARBIYANI SHAKLLANTIRISH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING AKSIOLOGIK DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISH." *Inter education & global study* 9 (2024): 114-121.
3. Jarasovna, Kurbanova Rita. "The Role of National Values in Shaping the Aesthetic Worldview of Schoolchildren." *International Journal of Pedagogics* 5.03 (2025): 55-58.
4. Jarilkapovich, Matjanov Aman. "USE OF PEDAGOGICAL METHODS BASED ON THE MODERN EDUCATIONAL PROGRAM TO INCREASE THE EFFECTIVENESS OF EDUCATION." *European International Journal of Pedagogics* 4.06 (2024): 26-33.
5. Jarilkapovich, Matjanov Aman. "Program Technology for Choosing an Effective Educational Methodology Based on Modern Pedagogical Research in The Educational System." *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS* 6.02 (2025): 30-33.

6. Turemuratova, Aziza, Shahlo Matmuratova, and Nargisa Tajieva. "THE DEPENDENCE OF MULTI-VECTOR APPROACHES ON PEDAGOGICAL METHODS AND PSYCHOLOGICAL TRAINING IN IMPROVING STUDENTS'COLLABORATIVE SKILLS BASED ON THE EDUCATIONAL PROGRAM." *Modern Science and Research* 4.4 (2025): 50-55.
7. Aziza, Turemuratova. "KONFLIKT VA UNING KELIB CHIQISH SABABLARI." *Новости образования: исследование в XXI веке* 3.32 (2025): 457-459.
8. Begibaevna, Turemuratova Aziza. "PSYCHOLOGICAL CONFIDENTIALITY OF THE FORMATION OF STUDENTS'COLLABORATIVE SKILLS BASED ON MULTI-VECTOR APPROACHES IN EDUCATION." (2025).
9. Turemuratova, Aziza, Azamat Utambetov, and Rinat Seytimov. "PSIXOLOGIK TRENING ASOSLARI TUSHUNCHASI VA O'SMIRLARNING KOLLOBORATIV KO'NIKMALARINI OSHIRUVCHI PSIXOLOGIK TRENINGLAR." *Modern Science and Research* 4.4 (2025): 135-141.
10. Turemuratova, Aziza, Farog'at Seytmambetova, and Nazokat Masharipova. "PSIXOLOGIK TRENINGLARNING USLUBIY MUMMOLARI VA KOLLOBORATIV TA'LIMDA GURUH MUAMMOLARI." *Modern Science and Research* 4.4 (2025): 100-106.
11. Begibaevna, Turemuratova Aziza, and Turganbayeva Amina Quanishbayevna. "PSIXOLOG TRENERNING KASBIY KO'NIKMALARI VA PSIXOLOGIK SALOHIYATINI OSHIRUVCHI AMALIY TRENINGLAR." (2025).
12. Turemuratova, Aziza, Aynisa Jaqsimuratova, and Ramiza Mustapaeva. "SELF-CONTROL RULES OF A PSYCHOLOGIST-TRAINER." *Modern Science and Research* 4.4 (2025): 217-221.
13. Muratbayevna, Dauletova Gozal, and Madaminova Nargiza Qurbanbayevna. "BOLANING RIVOJLANISH DAVRI PSIXOLOGIYASI." *Scientific Impulse* 1 (2022): 33-35.
14. Reyimbaevna, Mambetiyarova Venera, and Jumabayeva Marupa. "OTA-ONA VA FARZANDLAR MUNOSABATINING XUSUSIYATLARI." *TADQIQOTLAR. UZ* 51 (2024): 20-23.